

Rostowski, Zbigniew; Łuczak, Dariusz

**Jan Mackiewicz (1866-1920) – sołtys
Masiewa Starego**

"Bielski Almanach Historyczny", 4, 2019, s. 111-134

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbigniew Rostkowski, Drohiczyn
Dariusz Łuczak, Narew

Jan Mackiewicz (1866-1920) – sołtys Masiewa Starego

Z okazji setnej rocznicy wojny polsko-bolszewickiej (1919-1921) warto sięgnąć pamięcią do dziejów naszych ojców, którzy przekazali nam dar wiary, tradycji i wolności²⁸⁶. Taką postawę można bez wątpienia określić jako postawę patrioty – w języku greckim *patriôtēs* oznacza *rodaka, ziomka*, człowieka kochającego swoją ojczyznę i naród, człowieka gotowego do poświęceń dla ich dobra. Nawiązują do nich łacińskie terminy *pater* i *patria*, oznaczające: *ojca, ojczyznę* lub *ojcowiznę*²⁸⁷.

Z pewnością do takich patriotów należał sołtys z Masiewa Starego – Jan Mackiewicz. Na jego pomniku nagrobnym widnieje napis: [...] *został zamordowany przez Sowietów za dobrą wiarę ojczyźnie...*²⁸⁸. Słowa te zachęcają do bliższego poznania dziejów rodziny Jana Mackiewicza, aby dać świadectwo jego śmierci oraz skonfrontować je z informacjami zamieszczonymi w internecie²⁸⁹.

Masiewo

Pierwszy znany zapis historyczny dotyczący nazwy Masiewo pochodzi z *Ordynacji królewskich puszczy i leśnictw byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego* sporządzonej w 1639 roku z polecenia króla Władysława IV, przez Piotra Karola Dołmata Isajkowskiego (zm. 27 V 1640) – łowczego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1637-1640), ks. Jana Paca (zm. 1650) – sekretarza królewskiego i kanonika wileńskiego (1638) oraz Krzysztofa Białożora (zm. 1644) – marszałka upickiego. W opisie tym został wymieniony między innymi dział królewskiej Puszczy Białowieskiej pod nazwą: *ostęp Masiewo*²⁹⁰. Określenie tej jednostki leśnej stało się później nazwą własną i przetrwało w formie nazw własnych: Masiewo I i Masiewo II²⁹¹. Początkowo, zwłaszcza w okresie przeważającego osadnictwa *Mazurów*, osada ta była nazywana *Maszewo* lub

²⁸⁶ W Narwi na rynku 11 XI 2018 r. odsłonięto okolicznościową tablicę z napisem, którego początek brzmi: *W duchu wdzięczności naszym ojcom za dar wiary, tradycji i wolności...*

²⁸⁷ J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1978, s. 558; J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 717, 718.

²⁸⁸ Fragment napisu na grobie Jana Mackiewicza w Puszczy Białowieskiej.

²⁸⁹ Zob. <https://www.siemianowka.pl/stare-masiewo-i-nowe-masiewo.html> (dostęp: 14 XII 2018); <http://www.encyklopedia.puszcza-bialowieska.eu/index.php?dzial=haslo&id=940> (dostęp: 14 XII 2018); <http://www.mapakultury.pl/art.pl,mapa-kultury,104908.html> (dostęp: 14 XII 2018).

²⁹⁰ M. Kondraciuk, *Nazwy miejscowe południowo-wschodniej Białostoczczyzny*, Wrocław 1974, s. 122-123; O. Hedemann, *Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przedrozbiorowej (w okresie do roku 1798)*, Warszawa 1939, s. 199.

²⁹¹ O. Hedemann, dz. cyt., s. 73.

Maszewo Budy. Formy nazewnicze *Maszejewo*, a następnie *Masiewo* zaczęły pojawiać się w księgach metrykalnych dopiero od 1781 roku²⁹². Zjawisko *ma-zurzenia* znalazło swoje odbicie nie tylko w brzmieniu nazwy wsi, lecz także w nazwisku *Mackiewicz*. Zgodnie z tradycją protoplaści Mackiewiczów przybyli ze Żmudzi (ród Bielkiewiczów na przykład z Moraw)²⁹³.

Powstanie osady Masiewo należy łączyć z kolonizacją okolic Puszczy Białowieskiej prowadzoną w czasach króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pomimo królewskiego zakazu rozwijania osadnictwa na terenie samej puszczy, Antoni Tyzenhauz (1733-1785), podskarbi nadworny Wielkiego Księstwa Litewskiego (od 1765), z chwilą mianowania go zarządcą litewskich ekonomii królewskich (1765-1780) postanowił zwiększyć dochody z eksploatacji Puszczy Białowieskiej. W tym celu w drugiej połowie XVIII wieku zaczął sprowadzać Małorusinów z ruskich ziem Królestwa Polskiego (Wołyń, Podole) oraz budników ze Żmudzi, Moraw, a zwłaszcza *Mazurów z Mazowsza*²⁹⁴. Tych ostatnich osadził na uroczysku *Masiewo*, a także we wsiach Budy, Teremiski i Pogorzelce dla wypalania potażu²⁹⁵. Wśród budników znaleźli się m.in.: Dobrzyńscy, Gałaszewscy, Wiszniewscy, Sawiccy, Łapińscy, Chojeccy, Kuczyńscy itd., którzy byli wyznania katolickiego i mówili po polsku.

W odtwarzaniu dziejów osadnictwa nieocenionym źródłem są księgi metrykalne. Lektura najstarszej zachowanej księgi z 1778 roku pozwala zestawić listę mieszkańców Masiewa, którzy w pierwszym dziesięcioleciu tego roku zawarli związki małżeńskie²⁹⁶. Wśród nich byli: Franciszek Gabriel Wierzyński i Konstancja Jabłaska, Jan Janiuk i Katarzyna Chałałowicz, Jakub Filianowicz i Anna Mackiewicz, Stefan Kranz i Anna Puryszko, Wawrzyniec Boguszewski i Marianna Chołłowicz, Bazyli Smoktunowicz i Zofia Boguszewska, Jan Łabyński i Agata Opaciuk, Jakub Orzechowski i Krystyna Kuczyńska, Bartłomiej Sierzyński i Marianna Cieśluk, Grzegorz Oniszczyk i Katarzyna Pokośna.

²⁹² Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dalej: AAB), Zespół Akta Parafii Rzymskokatolickiej w Narewce (dalej: ZAPRN) 189.1.1, k. 6, 6^v, 7^v.

²⁹³ D. J. Mackiewicz, A. Fiedorowicz, Grób Jana Mackiewicza (napis na tablicy przy pomniku Jana Mackiewicza w Puszczy Białowieskiej).

²⁹⁴ F. Błoński, K. Drymmer, A. Ejsmond, *Sprawozdanie z wycieczki botanicznej, odbytej do Puszczy Białowieskiej w lecie 1887 roku*, „Pamiętnik Fizyograficzny”, t. 8 (1888), s. 59, 64; J. Wiśniewski, dz. cyt., s. 60. Niektórzy mówią o osadnikach z Galicji („*hohen Polen*”). Zob. E.K. Eichwald, *Naturhistorische Skizze von Lithuanien, Volhynien und Podolien*, Wilno 1830, s. 250.

²⁹⁵ Niektórzy historycy (D. Dałmatow, G. Karcow) powstanie osady Masiewo oraz trzech innych wsi: Teremiski, Pogorzelce (Pohorelec) i Budy wiąże z eksploatacją Puszczy Białowieskiej (fabryka potażu, smolarnia), którą zapoczątkował król Zygmunt August. Rzekomo na podstawie ustawy ekonomicznej z 1 IV 1557 r., zwanej *Sprawa Włoczna*, Piotr Falczewski vel Chwalczewski, geometra królewski i podkomorzy wieluński, urządził tam ogromną potażarnię, sprowadzając budników z Mazowsza, Żmudzi, a nawet z Moraw. O. Hedemann, dz. cyt., s. 145, 274; G. Karcow, *Puszcza Białowieska. Zarys historii, współczesne gospodarstwo łowieckie i polowania Panujących w Puszczy*, S.-Petersburg 1903, s. 22, 128; P. Bajko, *Kronika Białowieska*, t. I, 1983-1959 r., Białowieża 2018, s. 19; J. Wiśniewski, *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, „Acta Baltico-Slavica”, t. 12 (1977), s. 59; AAB, ZAPRN, 189.2.9, s. 2.

²⁹⁶ AAB, ZAPRN, 189.1.1, k. 45-50.

W latach 1778-1783 swoje dzieci ochrzczili następujący mieszkańcy Masiewa: Hordziej (Jakon) i Marianna Myszulowie, Teodor i Marcella Kuczyńscy, Stefan i Magdalena Hryczukowie, Jan i Teodora Jabłascy, Jakub i Helena Popkowie, Filip i Anna Pańkowsy, Filip i Anna Wołczukowie, Piotr i Apolonia Maczkiewicz, Stefan i Eufemia Sitkiewicz, Teodor i Eudoksja Dulkowe, Szymon i Konstancja Hryczkowie, Marcin i Marianna Żukowsy, Józef i Eudoksja Piwniczy, Stefan i Euchimia Harastowicze, Mikołaj i Olesia Danilukowie, Paweł i Anna Chałałowiczowie, Jakon i Apolonia Kabaczukowie, Grzegorz i Barbara Lewszunowie, Gabriel i Anatolia Maciaszowie, Grzegorz i Marta Trochimowicze, Jan i Zofia Siliwoniukowie oraz Maciej i Teodora Żukowsy²⁹⁷.

Geneza osady ma związek z eksploatacją drewna, z którego wypalano popiół oraz pozyskiwano potaż (*ordasz*) w procesie spalania węgla drzewnego. Z tego powodu w latach 1781-1782 zbudowano w Masiewie ordasznę, czyli fabrykę produkcji potażu z dwunastoma kotłami, zwaną: *Zakład Budy Kotłowej*²⁹⁸. W 1790 roku trzy osady budnicze liczyły razem 73 domy. Jednak po upływie dziesięciu lat, w 1792 roku, zamknięto budy potażowe, a tym samym nastąpił upadek ordasznicy masiewskiej. Przyczyniły się do tego wysokie koszty budowy fabryki, droga produkcja i transport. W związku z tym niektórzy budnicy masiewscy wyjechali do Polski, jednak większość pozostała na miejscu, zajmując się uprawą roli, łąk oraz pracami leśnymi²⁹⁹. Resztę ordasznicy masiewskiej przekształcono w 17-włókowy folwark wydzierżawiany później różnym osobom, łącznie z wsiami Babią Górą i Olchówką. W 1796 roku Masiewo zaliczano już do kategorii wsi. Zamieszkiwały osoby noszące takie nazwiska jak, np.: Bielukiewicz, Filanowicz, Wilczek, Makarewicz, Kempieński, Łabiński, Bura, Moroz, Chałałowicz, Szerzyński, Janiuk, Bondaruk, Stiepaniuk i Oniszczuk³⁰⁰.

W 1833 roku we wsi Masiewo było 17 domów, w których mieszkało 58 katolików należących do parafii Narewka. Na podstawie spisów parafialnych można odtworzyć listę gospodarzy mieszkających w Masiewie, a mianowicie: Jan Kupiński (szynkarz), Mikołaj Rewakowski (kował), Stanisław Tuchalski, Marcin Chołłowicz, Marianna Leszczyńska (żona Wincentego), Grzegorz Bilkiewicz, Antoni Moroz, Zofia Białowieska (żona Dominka), Marcin Kiczkało, Katarzyna Anyszczuk, Ewa Wouczukowa, Józef Cieśnowski, Franciszka Kołosowska, Jan Mackiewicz, Tomasz Janiuk, Jan *Pokośniuk* Chałałowicz³⁰¹.

---

²⁹⁷ Tamże, k. 1-11^v.

²⁹⁸ T. Samojlik, *Rozkwit i upadek produkcji potażu w Puszczy Białowieskiej w XVII-XIX w.*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego”, r. 64 (2016), s. 9-19; M. Kondraciuk, dz. cyt., s. 123.

²⁹⁹ Państwowe Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie (dalej: LVIA). Seniju akta (dalej: SA) F11443, k. 1-7; O. Hedemann, dz. cyt., s. 144. 145-146. 276.

³⁰⁰ O. Hedemann, dz. cyt., s. 145.

³⁰¹ Archiwum Diecezjalne w Drohiczyńcu (dalej: ADD), Zespół Akt Parafii Narew (dalej: ZAPN), III/S/35. Spisy parafialne filii Narewka 1833, k. 8^v-9^v; tamże, ZAPN, III/S/8. Spis parafialny

Rozwój osadnictwa i przemysłu drzewnego spowodował, że przed 1855 rokiem powstała kolejna osada o nazwie Masiewo Nowe. Obejmowała ona m.in. rodziny czterech katolickich gospodarzy: Mikołaja Kisielewskiego, Adama Puchalskiego, Józefa Kiczkało i Stefana Kiczkało³⁰².

Przed represjami carskimi, które były reakcją na powstanie styczniowe, mieszkańcy Masiewa Starego i Nowego należeli do parafii Narewka. Po jej skasowaniu z dniem 1 stycznia 1867 roku z Masiewa Starego do parafii Narew zostali dołączeni: Aleksandra Chałłowicz (żona Piotra, córka Jana), Adam Połuch, Piotr Wierzbicki z żoną Anną oraz trojgiem dzieci: Julią Katarzyną i Pawłem, Karolina Anuszkiewicz, Jan Smocki, Amelia Chałłowicz (żona Marcina), Zofia Chałłowicz (żona Piotra), Franciszek Lisowski z żoną Anną oraz dziećmi: Michałem, Feliksem, Józefą, Marianną i Kamilą, a także Anna, Elżbieta i Jan Mackiewiczowie. Z Masiewa Nowego do parafii Narew przeszli: Anastazja Kisielewska (żona Mikołaja), Grzegorz Kisielewski, Józef Stulczys oraz Magdalena Kiczkało (żona Józefa)³⁰³. Wszyscy oni nadal pozostali przy obrządku łacińskim.

Atmosferę czasów, w których dorastał masiewski sołtys Jan Mackiewicz, dobrze oddaje epizod opisany przez ks. dr. Tadeusza Krahela: [...] *Warto by przytoczyć opowieść starego mieszkańca wsi Masiewo, zdaje się, że pana Bancercowicza. [...] Otóż ten pan opowiadał, jak jego rodzina została przy katolicyzmie. W czasie nagonki na katolików po powstaniu styczniowym jego dziadka wezwano do powiatu w Prużanie. Gdy się stawił w odpowiednim urzędzie, carski urzędnik krótko i stanowczo powiedział: Pierewiernis!. Oczywiście chodziło o przejście na prawosławie. Jego dziadek na słowo „pierewiernis” przewrócił się na podłogę. Urzędnik zaczął do niego coś mówić, tłumaczyć i besztuć. Gdy ten ciągle leżał na podłodze i nic się nie odzywał, zakończył wreszcie całą polajankę stwierdzeniem, że „s umasszedszyj” (wariat) i wygonił go z urzędu. Odtąd dano spokój dziadkowi i rodzina pozostała przy katolicyzmie*³⁰⁴.

W 1894 roku Masiewo Stare nazywano także Masiewem Pierwszym³⁰⁵. Pod koniec XIX wieku Masiewo Stare liczyło 58 mieszkańców wyznania katolickiego, w tym 12 gospodarzy³⁰⁶. W spisach mieszkańców widnieją nazwiska następujących katolickich gospodarzy: Ludwik Milko, Roman Chołłowicz, Grzegorz Lewsza, Konstanty Mackiewicz, Ignacy Mackiewicz, Tomasz Mackiewicz, Jan Mackiewicz, Aleksandra Chołłowicz, Michał Mackiewicz, Michał Bancercowicz, Andrzej Chołłowicz i Antonina Bernat. Do dwunastego

---

kościół w Narewce 1838, k. 4, 4^v; tamże, ZAPN, III/S/9. Spis parafialny kościoła filialnego w Narewce 1842, k. 7-8.

³⁰² ADD, ZAPN III/S/17. Spis parafialny kościoła filialnego w Narewce 1855, k. 6^v.

³⁰³ ADD, ZAPN III/S/23. Spis parafialny par. Narew 1866-1870, k. 76.

³⁰⁴ T. Krahel, *Z dziejów parafii Narewka*, [w:] „Diecezja wileńska. Studia i szkice”, red. T. Kasabuła, A. Szot (Białostockie Studia Historyczno-Kościelne, t. XIII), Białystok 2014, s. 467.

³⁰⁵ ADD, ZAPN III/S/31. Spis parafialny par. Narew 1890-1894, k. 107^v.

³⁰⁶ ADD, ZAPN III/S/32. Spis parafialny par. Narew 1897, k. 29^v-30.

gospodarza (domu) zostali jeszcze dopisani: Antoni Janiuk, Wiktor Milko, Konstanty Wierzbicki, Paraska Korytko i Konstancja Romańczuk.

Duże zmiany w strukturze narodowościowej wsi Masiewo i w okolicznych wsiach zaszły w latach 1914-1922. W okresie *bieżeństwa* w 1915 roku w głąb imperium rosyjskiego wyjechało wiele osób wyznania prawosławnego (67, 5%)³⁰⁷. Należy także pamiętać, że od czasu upadku w Masiewie przemysłu potażowego w końcu XVIII wieku, aż do pierwszych lat XX wieku, masiewscy Mazurzy zawsze należeli do najbardziej opornych na próby wysiedlenia na inne tereny imperium rosyjskiego (Wołyń)³⁰⁸. Pomimo upływu czasu i długich carskich prześladowań jeszcze w latach dwudziestych XX wieku w Masiewie Starym mieszkało 17 rodzin katolickich³⁰⁹.

W ramach ówczesnej struktury administracyjnej w końcu XIX wieku, Masiewo należało do okręgu policyjnego Narew w powiecie prużańskim³¹⁰. Z dniem 12 grudnia 1920 roku Masiewo weszło w skład nowo utworzonego powiatu białowieskiego, który znajdował się pod Tymczasowym Zarządem Terenów Przyfrontowych i Etapowych. Taki stan utrzymywał się do 11 lipca 1922 roku, kiedy to zlikwidowano powiat białowieski, a trzy jego gminy: Białowieża, Masiewo i Suchopol włączono do powiatu bielskiego (z dniem 1 VIII 1922 r.). Obecnie Masiewo Stare wchodzi w skład powiatu hajnowskiego.

Ród Mackiewiczów

Ród Mackiewiczów nosi patronimiczne nazwisko, które od wieków było bardzo popularne na północno-wschodnich Kresach Rzeczypospolitej, a zwłaszcza na Litwie i Żmudzi³¹¹. Ród ten obejmował zarówno szlachtę, jak i włościan. Nazwisko Mackiewicz nosiło wiele rodzin, które pieczętowały się różnymi herbami i wydały wielu znanych działaczy życia publicznego.

Mackiewiczze, którzy osiedli początkowo w Siemianówce, a później w Masiewie i Mikłaszewie, należeli do grupy społecznej określanej terminem włościanie. Według tradycji rodzinnej Mackiewiczze przybyli do Masiewa ze Żmudzi³¹². W drugiej połowie XVIII wieku, pod wpływem gwary osiadłych tutaj Mazurów, nazwisko to było zapisywane w formie *Maczkiewicz*.

Pierwszymi przedstawicielami rodu Mackiewiczów w Masiewie, znanymi z najstarszych zapisów metrykalnych, byli Piotr i Apolonia³¹³. Z tego małżeń-

³⁰⁷ W *bieżeństwie* uczestniczyli również Polacy (13,2%), Żydzi (6,4%), Łotysze (4,9%), a także Ormianie, Litwini i Estończycy (razem 8%). Zob. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bieżeństwo> (dostęp: 18 II 2019).

³⁰⁸ O. Hedemann, dz. cyt., s. 144.

³⁰⁹ T. Krahel, dz. cyt., s. 467.

³¹⁰ B. Chlebowski (red.), *Masiewo*, [w:] *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. VI, Warszawa 1885, s. 163.

³¹¹ A. Boniecki, *Mackiewiczowie, Herbarz polski*, cz. I. *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. XVI, Warszawa 1913, s. 228-234; J. Ciechanowicz, *Mackiewicz (Mackevičius)*, [w:] *Rody Wielkiego Księstwa Litewskiego*, t. IV, Rzeszów 2001, s. 87-89.

³¹² D.J. Mackiewicz, A. Fiedorowicz, dz. cyt.

³¹³ AAB, ZAPRN, 189.1.1, k. 8, 15^v, 26, 41^v, 53^v, 75, 76, 76^v, 78^v, 89.

stwa w Masiewie przyszedł na świat: Jacek (16 VIII 1782), Antoni (22 V 1785 – 25 VIII 1797) i Marianna (ur. 11 IV 1790). Apolonia Mackiewicz zmarła w Masiewie 10 grudnia 1795 roku, przeżywszy ok. 50 lat. Zaopatrzona w sakramenty święte została pochowana we wschodniej części narewkowskiego cmentarza. Kilka miesięcy po jej śmierci Piotr Mackiewicz poślubił wdowę Małgorzatę Dąbrowską, urodzoną w 1757 roku w Narewce. Ślub odbył się 14 sierpnia 1796 roku w rodzinnym kościele narzeczonej, w obecności miejscowego wiceproboszcza ks. Franciszka Dąbrowskiego oraz dwóch świadków: Michała Burego i Samuela Klima. Z tego sakramentalnego związku małżeńskiego 26 czerwca 1797 roku przyszła na świat Petronela (zm. 6 V 1799), a w 1799 roku Mateusz, zmarły 16 października 1800 roku. Małgorzata zmarła 28 września 1799 roku, wkrótce po urodzeniu syna, i została pochowana w Narewce, mając zaledwie 42 lata życia. Jej mąż, Piotr Mackiewicz, zmarł 20 stycznia 1807 roku, przeżywszy 80 lat.

Protoplastą rodu Mackiewiczów był Grzegorz, który osiadł w Siemianówce razem ze swoją żoną Apolonią. 17 kwietnia 1778 roku przyszedł na świat jego pierwszy syn, któremu nadał imię Grzegorz³¹⁴. Z obawy o jego życie, w tym samym dniu „z wody” ochrzcił go ks. Franciszek Dąbrowski, wikariusz narewski³¹⁵, w nowo zbudowanym kościele w Narewce. Obrzędu chrztu dopełnił 17 czerwca 1778 roku ks. Stefan Olszewski³¹⁶, wiceproboszcz narewski. Chrzestnymi dziecka byli: Bazyli Moroz i Agata Pańkowska.

Kolejnym synem Grzegorza i Apolonii Mackiewiczów, których nazywano wówczas *Mackiewiczami*, był Jan, urodzony w Siemianówce, ochrzczony w kościele narewkowskim 6 lutego 1780 roku przez wspomnianego już ks. Franciszka Dąbrowskiego. Funkcję rodziców chrzestnych pełnili: Bazyli Moroz i Agata Barycka. Dzieciństwo spędził w gronie dwóch braci: Piotra (1787 – 12 VIII 1789) oraz Michała (ur. 8 X 1783). Michał poślubił Pałaszkę Lewoniewską. Wiemy, że zmarł w Siemianówce 26 lipca 1844 roku, pozostawiając po sobie syna Leona³¹⁷.

Natomiast Jan Mackiewicz w wieku 24 lat poślubił Aleksandrę Janiuk, w księgach metrykalnych zwaną Olesią³¹⁸. Była ona katoliczką obrządku wschodniego (*ritus graeci*) urodzoną w 1786 roku we wsi Cichowola. Ponieważ nie zaistniały między nimi żadne przeszkody zrywające, 14 lutego 1804 roku zawarli sakramentalny związek małżeński w Narewce, w obecności Tomasza Wołczka, Antoniego Chałłowicza i Józefa Wołczka³¹⁹. Po ślubie, Jan i Aleksandra zamieszkali w Masiewie. Tam też przyszły na świat ich córki: Eufrozyna

---

³¹⁴ AAB, ZAPRN, 189.1.1, k. 3; tamże, ZAPRN, 189.1.2, s. 2.

³¹⁵ Franciszek Dąbrowski (1731-1798), wikariusz narewski (1776-1778), a następnie pierwszy duszpasterz narewkowski (1777-1798).

³¹⁶ Stefan Olszewski (1741-1812), wiceproboszcz narewski (1770-1799).

³¹⁷ AAB, ZAPRN, 189.1.15, k. 4, 67^v, 71.

³¹⁸ ADD, ZAPN, III/S/35, dz. cyt., k. 8^v-9^v; zob. tamże, ZAPN, III/S/9, dz. cyt., k. 7^v.

³¹⁹ AAB, ZAPRN, 189.1.1, k. 58^v.

(ur. 1816) i Aksienia (ur. 1825) oraz synowie: Leon (1818-1849) i Jan (1805-1879).

Pierwszy z nich, Leon, 2 października 1842 roku w kościele narewckim poślubił Ludwikę Romańczuk (ur. 1825) z Olchówki³²⁰. Mieszkając w Masiewie (później w Skupowie), doczekali się trzech córek: Julianny (1844-1849), Anastazji i Magdaleny (1849-1854) oraz syna Andrzeja (ur. 29 XI 1847). Leon Mackiewicz zmarł 20 listopada 1849 roku i trzy dni później został pochowany na narewckim cmentarzu³²¹. Miał zaledwie trzydzieści lat. Jego ojciec, Jan, zmarł 16 lutego 1852 roku w Masiewie, przeżywszy ponad siedemdziesiąt lat. Dwa dni później w Narewce pochował go ks. Onufry Gruszewski, administrator kościoła narewckiego (1845-1858). Kilka miesięcy później, 5 listopada 1852 roku zmarła jego żona Aleksandra z Janiuków, po dwóch dniach została pochowana na cmentarzu w Narewce³²².

Ich syn, Jan Mackiewicz, to kolejny antenat sołtysa masiewskiego. Urodził się 12 lipca 1805 roku w Masiewie³²³. Jego chrzest odbył się trzy dni później, 15 lipca 1805 roku w narewckim kościele. Sakramentu udzielił miejscowy komendant ks. Józef Chmielewski, w obecności chrzestnych: Jana Janiuka i Katarzyny Wilczewskiej. Wiadomo, że w 1832 roku zawarł ślub z Ewą Skiepką, wierną obrządku greckokatolickiego. W związku małżeńskim doczekali się czterech synów: Tomasza (1832-1899), Ignacego (1838-1913), Michała (1844-1930) i Jana zmarłego w dzieciństwie (1847-1849)³²⁴. Według rodzinnej tradycji, przekazanej przez potomków Michała Mackiewicza, ich przodek Jan brał czynny udział w powstaniu listopadowym, będąc kurierem pomiędzy Litwą a Koroną. Z zapisów kościelnych wynika, że byli katolicką rodziną sumiennie wypełniającą praktyki religijne, zwłaszcza obowiązek spowiedzi i komunii wielkanocnej. Jan Mackiewicz zmarł w 1879 roku w Masiewie Starym.

Drugi syn Jana Mackiewicza, Ignacy, urodził się rano 31 stycznia 1838 roku w Masiewie³²⁵. Tego samego dnia został ochrzczony przez ks. Tomasza Kakareckiego³²⁶ w kościele filialnym rzymskokatolickim w Narewce. Jego rodzicami chrzestnymi byli: Antoni Gryka i Anna Jabłońska, żona Józefa. W dniu 29 października 1861 r. zawarł ślub z Anną Lewsza (ur. 1841), córką Józefa i Barbary z d. Sołłogub ze wsi Guszczewina³²⁷. Ceremonia ślubna odbyła się w filialnym kościele narewckim w obecności ks. Hilarego Byculewicza, ówczesnego proboszcza (1858-1863). Razem z żoną – podobnie jak jego ojciec –

---

³²⁰ Ludwika była córką Arseniusza i Magdaleny, z d. Drozd, Romańczuków. Zob. AAB, ZAPRN, 189.1.10, k. 40.

³²¹ AAB, ZAPRN, 189.1.5, k. 88; tamże, ZAPRN, 189.1.6, k. 8; tamże, ZAPRN, 189.1.7, k. 7; tamże ZAPRN, 189.1.6, k. 7.

³²² AAB, ZAPRN, 189.1.16, k. 13, 16.

³²³ AAB, ZAPRN, 189.1.3, k. 22^V.

³²⁴ ADD, ZAPN, III/S/17, dz. cyt., k. 7; tamże, ZAPN, III/S/23, dz. cyt., k. 160. AAB, ZAPRN, 189.1.16, k. 5.

³²⁵ AAB, ZAPRN, 189.1.5, k. 55.

³²⁶ Tomasz Kakarecki – administrator kościoła w Narewce w latach 1830-1841.

³²⁷ AAB, ZAPRN 189.1.11, k. 27.

osiadł w Masiewie Starym³²⁸. Ignacy Mackiewicz zmarł 8 marca 1913 roku w Masiewie i został pochowany w Narewce.

Trzeci syn Jana Mackiewicza, Michał, urodził się rano 15 II 1844 roku³²⁹. W tym samym dniu przyniesiony do rzymskokatolickiego kościoła w Narewce, został ochrzczony przez ks. Bonawenturę Kudarkiewicza³³⁰, ówczesnego administratora (1841-1845). Do chrztu trzymali go: Aleksy Siemakowicz i Eudoksją Skiepmo (żona Bazylego). Również Michał zamieszkał w Masiewie Nowym, gdzie założył rodzinę z żoną Urszulą Kazberuk urodzoną w 1857 roku. Ich ślub odbył się 2 XI 1876 roku w kościele parafialnym w Narwi³³¹. Jego żona pochodziła z pobliskiego Janowa i była córką Józefa i Józefy z d. Skiepmo³³². Według

---

³²⁸ Z małżeństwa Ignacego i Anny, z d. Lewsza, Mackiewiczów, przyszło na świat sześciu synów: Konstanty (ur. 16 II 1865), Tomasz (ur. 16 XII 1870), Aleksander (ur. 23 IV 1877), Jan (ur. 13 I 1879), Paweł (ur. 17 X 1882) i Aleksy oraz trzy córki: Apolonia (ur. 1 II 1872), 26 V 1896 r. poślubiła Michała Zuziawę z Szymek, Anastazja (22 XII 1874) i Marianna (1885 – 22 X 1894). Jego syn Konstanty Mackiewicz poślubił Zofię Fabianiuk (1873-1908), córkę Michała, z którą miał córkę Juliannę (20 XI 1894 – 28 VII 1916), Józefa (ur. 2 VI 1898), Stefana (12 IV 1901 – 15 I 1917), Jana (1903 - 21 IV 1904), Marianę (1 V 1906 – 4 VI 1907). Z kolejnej żony, Marii, zrodzeni zostali: Maria (zm. 30 V 1912). Zob. ADD, ZAPN, III/S/23, dz. cyt., k. 192^V; tamże, ZAPN, III/S/25. Księga spisu parafialnego par. Narew 1873-1890, k. 39; tamże, ZAPN, III/S/26. Spis parafialny par. Narew 1877-1879, s. 12; tamże, ZAPN, III/S/32, dz. cyt., k. 29^V; tamże, ZAPN, III/S/33. Spis parafialny par. Narew, k. 29; tamże, ZADzB, I/B/40. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1872, k. 190; tamże, ZADzB, I/B/42, Księga chrztu dekanatu bielskiego 1874, k. 224; tamże, ZADzB, I/B/45. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1877, k. 194; tamże, ZADzB, I/B/47. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1879, k. 199; tamże, ZADzB, I/B/50. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1882, k. 217; tamże, ZADzB I/B/62. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1894, k. 315; tamże, ZADzB, I/B/66. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1898, k. 272; ADD, ZADzB I/B/74. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1906, k. 271; tamże, ZADzB, I/D/62. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1894, k. 857; ZADzB, I/D/72. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1904, k. 639; tamże, ZADzB, I/D/75. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1907, k. 821; tamże, ZADzB, I/D/76. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1908, k. 770; Archiwum Parafii Narewka (dalej: APN). Księgi zgonów par. Narewka 1908-1923, 1939-1945; AAB, ZAPRN, 189.1.8, k. 28.

³²⁹ AAB. ZAPRN 189.1.5, k. 86.

³³⁰ Bonawentura Kudarkiewicz – administrator kościoła w Narewce w latach 1841-1845.

³³¹ ADD, ZAPN II/E/5. Księga egzaminów przedślubnych par. Narew 1864-1878, k. 83^V.

³³² W rodzinie Michała Mackiewicza przyszły na świat dzieci: Józef (ur. 19 III 1877), Jan (20 VI 1880 - 1953), Wiktor (11 X 1887 – 10 XI 1894), Kazimierz (ur. 6 I 1890), Anna (10 XI 1884 – 29 IV 1894), Konstancja (6 III 1893 – 22 IV 1901), Andrzej (1894 – 5 XII 1899), Marianna (1 II 1885), Henryk (10 XI 1895), Marianna (21 IV 1898 – 20 XI 1899), Kunegunda (ur. 21 VII 1902). Syn Michała, Jan Mackiewicz (1880-1953), zawarł związek małżeński w cerkwi prawosławnej w Narewce, ze Stefanią Bajko (1874-1949), córką Trofima. Urodziły się im dzieci: Jan, Michał, Mikołaj (25 V 1912 r. zawarł w Narewce ślub ze Stanisławą Chołolowicz), Aleksander, Aleksy, Grzegorz i Nadzieja. Zmarł 4 III 1953 roku i został pochowany na cmentarzu prawosławnym w Cichowoli. Zob. ADD, ZAPN, III/S/26, dz. cyt., k. 22^V; tamże, ZAPN, III/S/28. Spis parafialny par. Narew 1881, k. 23; tamże, ZAPN, III/S/31, dz. cyt., k. 94^V; tamże, ZAPN, III/S/32, dz. cyt., k. 30; tamże, ZADzB, I/B/45, dz. cyt., k. 193; tamże, ZADzB, I/B/48. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1880, k. 211; tamże, ZADzB I/B/52. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1884, k. 232; tamże, ZADzB, I/B/53. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1885, k. 296; tamże, ZADzB, I/B/55. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1887, k. 316; tamże, ZADzB, I/B/58. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1890, k. 783; tamże, ZADzB, I/B/61. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1893, k. 285. Przy akcie chrztu Henryka jest podane, że jego matka Urszula była z d. Skiepmo. Zob. ADD, ZADzB, I/B/63. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1895, k. 323; tamże, ZADzB, I/B/66, dz. cyt., k. 270; tamże, ZADzB, I/B/69. Księga chrztu dekanatu

tradycji rodzinnej Michał Mackiewicz odbył siedmioletnią służbę wojskową w carskim wojsku, stacjonując w Finlandii³³³. Powodem przymusowego wcielenia do armii było niezdjęcie czapki, gdy przechodził przed domem sołtysa.

Michał Mackiewicz należał do ludzi bardzo aktywnych na polu społeczno-religijnym. Był jednym z inicjatorów budowy drewnianego kościoła w Narewce w latach 1908-1914³³⁴. Zasłużył się także udziałem w pracach rady parafialnej i reprezentowaniem parafii podczas różnych uroczystości, na przykład wizytacji kanonicznych. W dniu 19 marca 1919 roku przeżył śmierć swojej żony Urszuli, którą pochował z miejscowymi parafianami na cmentarzu w Narewce³³⁵. Michał Mackiewicz zmarł 1 lutego 1930 roku w Masiewie. Jego młodszy brat Jan urodził się rano 1 listopada 1847 roku w Masiewie³³⁶. W Dzień Zaduszny, 2 listopada 1847 roku, został ochrzczony przez ks. Onufrego Gruszewskiego w rzymskokatolickim kościele w Narewce³³⁷.

Kolejnym ogniwem w łańcuchu genealogicznym, a zarazem ojcem sołtysa masiewskiego, był najstarszy syn Jana Mackiewicza, Tomasz, który przyszedł na świat wieczorem 27 grudnia 1832 roku w Masiewie Starym³³⁸. Następnego dnia został ochrzczony przez ks. Leona Kowalewskiego, w greckokatolickiej cerkwi w Lewkowie Starym. Do chrztu trzymali go: Adam Wowczok z Julianną Jabłońską. Mając ukończone 24 lata, 3 listopada 1857 roku poślubił Praksedę Smoktunowicz (1838-1902), którą czasem nazywano Paraską³³⁹. Pochodziła ona z rodziny Jana i Anny z Wiszniewskich Smoktunowiczów ze wsi Budy. Ślub został zawarty po trzykrotnie wygłoszonych zapowiedziach, w asyście katolickiego proboszcza narewskiego ks. O. Gruszewskiego oraz trzech świadków: Józefa Bajko, Dionizego Góry i Ignacego Mackiewicza. Po ślubie, razem z żoną, zamieszkał w Masiewie Starym. Z tego małżeństwa przyszło na świat pięć córek: Marianna (ur. 9 VIII 1858), Julianna (ur. 1861), Franciszka (1862-1863), Tekla (ur. 16 III 1870), Anna (ur. 11 VIII 1872) oraz dwóch synów: Kazimierz (1860-1862) i Jan – późniejszy sołtys Masiewa³⁴⁰. Z zachowanych dokumentów wiadomo, że najstarsza córka Tomasza, Marianna, poślubiła

---

bielskiego 1901, k. 270; tamże, ZADzB, I/B/70. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1902, k. 277; tamże, ZADzB, I/D/62, dz. cyt., k. 856, 858; tamże, ZADzB, I/D/67. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1899, k. 686^v; tamże, ZADzB, I/D/69. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1901, k. 683^v; W. Mackiewicz, *Rodowód rodziny Mackiewiczów. Spisane na podstawie zapisków i opowiadań moich rodziców Jana i Marii przez ich syna Wiktora*, Białystok b.r. (mps).

³³³ W. Mackiewicz, dz. cyt.

³³⁴ W. Mackiewicz, dz. cyt.; zob. T. Kaliński, *Monografia parafii Narewka*, Narewka 1936, s. 9.

³³⁵ APN, Księga zgonów par. Narewka 1908-1923, nr 7/1919.

³³⁶ AAB, ZAPRN, 189.1.6, k. 7.

³³⁷ Onufry Gruszewski, proboszcz narewowski w latach 1845-1858.

³³⁸ AAB, ZAPRN, 189.1.5, k. 25.

³³⁹ AAB, ZAPRN, 189.1.11, k. 15.

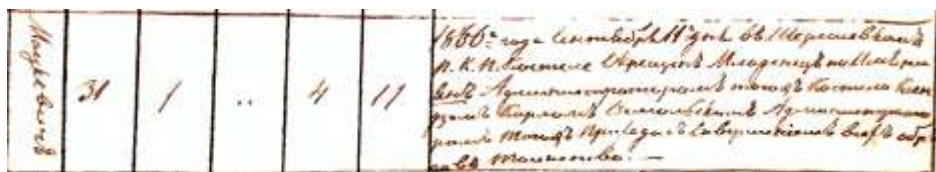
³⁴⁰ ADD, ZADzB, I/B/38. Odpis metryk chrztu z parafii należących do dekanatu Bielskiego 1870, k. 166; tamże, ZADzB, I/B/40, dz. cyt., k. 196; AAB, ZAPRN, 189.1.7, k. 72. 92; tamże, ZAPRN, 189.1.8, k. 9. Kazimierz syn Tomasza i Praksedy, zmarł na ospę. Zob. AAB, ZAPRN, 189.1.16, k. 43.

Józefa Fabianiuka (lat 24), syna Jana i Anny z Kazberuków Fabianiuków³⁴¹. Ich ślub odbył się w 1875 roku w kościele parafialnym w Narwi.

Tomasz Mackiewicz zmarł „ze starości” 1 grudnia 1899 roku w Masiewie Starym³⁴². Dwa dni później został pochowany na cmentarzu grzebalnym w Narwi przez ówczesnego proboszcza ks. Antoniego Szymeluna. Pozostawił po sobie wdowę Praksedę oraz syna Jana i córkę Julianę. Jego żona Praksesta zmarła w Masiewie Starym trzy lata później, 11 kwietnia 1902 roku. Następnego dnia została pochowana w rodzinnym grobie, zaopatrzona wcześniej sakramentami świętymi³⁴³.

Rodzina Jana Mackiewicza

Syn Tomasza Mackiewicza, Jan, urodził się 4 września 1866 roku w Masiewie³⁴⁴. Jan Mackiewicz został ochrzczony w kościele parafialnym w Szereszewie przez ówczesnego administratora ks. Karola Osmólskiego. Do chrztu 11 listopada 1866 roku trzymali go Stefan Janiuk z Eudoksją Bolko, żoną Józefa. Tego samego dnia zostali jeszcze ochrzczeni: Adam syn Mikołaja Kisielewskiego z Masiewa i Katarzyna Wiszniewska, córka Tomasza z Olchówki. Chrzest Jana Mackiewicza odbył się w Szereszewie, ponieważ kilka tygodni wcześniej, 22 lipca 1866 roku, kościół w Narewce (filia parafii Jałówka) został skasowany z polecenia generała gubernatora wileńskiego. Wiernych rozdzielono między dwie sąsiednie parafie: Narew i Szereszewo (kościół w Jałówce też zamknięto)³⁴⁵. Świątynię narewcką 3 października 1866 roku zamieniono na prawosławną kaplicę pogrzebową pw. św. Jana Chrzciciela.

Akt chrztu Jana Mackiewicza z 1866 r. (AAB)

Podobnie jak jego przodkowie, Jan Mackiewicz zajmował się gospodarstwem rolnym. W Masiewie zaliczało się ono do dużych i zamożnych. W wieku dwudziestu jeden lat poślubił osiemnastoletnią Elżbietę Gryc, która pochodziła ze wsi Szymki i była córką włościanina Jana. Ich ślub odbył się w 1887 roku w kościele parafialnym pw. Trójcy Przenajświętszej w Świsłoczy, w dekanacie wołkowyskim. Stosowne zapowiedzi wygłoszono w Narwi odpowiednio wcześniej, przez trzy kolejne niedziele: 14, 17 i 24 maja 1887 roku³⁴⁶.

³⁴¹ ADD, ZAPN, II/E/5, dz. cyt., k. 76^v.

³⁴² ADD, ZADzB, I/D/67, dz. cyt., k. 686.

³⁴³ ADD, ZADzB, I/D/70. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1902, k. 693.

³⁴⁴ AAB, ZAPRN, 189.1.8, k. 40.

³⁴⁵ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861-1915. Dawna Litwa i Białoruś*, t. III, cz. 2, Sandomierz 1936, s. 77-78; T. Kaliński, dz. cyt., s. 14.

³⁴⁶ ADD, ZAPN, II/N/3. Księga zapowiedzi par. Narew 1878-1905, k. 12^v.

Zapis o zapowiedziach Jana Mackiewicza i Elżbiety Gryc w 1887 r. (ADD, ZAPN)

Ze związku małżeńskiego z Elżbietą Gryc urodziło się dziesięcioro dzieci, z których siedmioro zmarło we wczesnym dzieciństwie:

- Jan (8 X 1888 – 10 XII 1890)³⁴⁷,
- Józef (1 II 1891 – zmarł w dzieciństwie)³⁴⁸,
- Marianna (26 XII 1893–7 XI 1894)³⁴⁹,
- Łucja (17 XII 1894-1928)³⁵⁰,
- Marta (18 X 1897-23 V 1975)³⁵¹,
- Franciszek (1898-1918),
- Adam (1 XII 1899-11 II 1900)³⁵²,
- Jan (ur. 21 I 1901)³⁵³,
- Grzegorz (2 IV 1904-3 I 1905)³⁵⁴,
- Marianna (12 XI 1905-27 XII 1906)³⁵⁵.

Z zapisów metrykalnych wiadomo, że żona Jana Mackiewicza, Elżbieta, zmarła na tyfus 7 lutego 1907 roku w Masiewie Starym. Przed śmiercią została zaopatrzona sakramentami świętymi. Dzień po śmierci ks. Julian Zaniewicz pochował ją na cmentarzu grzebalnym w Narwi³⁵⁶ – katolicy z parafii Narewka dołączeni do Narwi aż do 1908 roku korzystali z obsługi duszpasterskiej tamtejszych proboszczów³⁵⁷.

³⁴⁷ ADD, ZADzB, I/B/56. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1888, k. 238; Jan Mackiewicz zmarł z zakaźnej choroby gardła (dławiec, krupa). Zob. ADD, ZADzB, I/D/58. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1890, k. 586.

³⁴⁸ ADD, ZADzB, I/B/59. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1891, k. 292.

³⁴⁹ ADD, ZADzB I/B/61, dz. cyt., k. 281. Marianna Mackiewicz zmarła na biegunkę (ros. *od ponosa*); ZADzB, I/D/62, dz. cyt., k. 858.

³⁵⁰ ADD, ZADzB, I/B/62, dz. cyt., k. 316.

³⁵¹ Marta Mackiewicz (w duplikatach dziekańskich błędnie podano Marianna) w 1925 r. w narewskim kościele poślubiła gajowego Stanisława Kuleszę. W małżeństwie z nim pozostała bezdzietna. Została pogrzebana na cmentarzu parafialnym w Hajnówce. Zob. ADD, ZADzB, I/B/61, dz. cyt., k. 281.

³⁵² ADD, ZADzB, I/B/67. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1899, k. 271. Adam Mackiewicz zmarł na tyfus i został pochowany 13 II 1900 r. na miejscowym cmentarzu grzebalnym w Narwi. Zob. ZADzB, I/D/68. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1900, k. 717.

³⁵³ ADD, ZADzB, I/B/69, dz. cyt., k. 266.

³⁵⁴ Grzegorz Mackiewicz zmarł w Masiewie Starym „od gorączki” i następnego dnia został pochowany przez ks. Antoniego Szymeluna na cmentarzu w Narwi. ADD, ZADzB, I/B/72. Księga chrztu dekanatu bielskiego 1904, k. 259; tamże, ZADzB, I/D/73. Księga zgonów dekanatu bielskiego 1905, k. 671.

³⁵⁵ Marianna Mackiewicz zmarła w Masiewie Starym od zapalenia mózgu i następnego dnia pochowano ją na cmentarzu w Narwi. Zob. ADD, ZADzB, I/B/74, dz. cyt., k. 724.

³⁵⁶ ADD, ZADzB, I/D/75, dz. cyt., k. 816^v.

³⁵⁷ T. Kaliński, dz. cyt., s. 16.

Po śmierci żony Jan Mackiewicz wychowywał syna Franciszka i dwie córki: Łucję i Martę. Z przekazów rodzinnych wiadomo, że najmłodszy syn Franciszek w okresie I wojny światowej służył w carskiej armii. Jednak z powodu gruźlicy, na którą zachorował w wojsku, został zwolniony i wrócił do Masiewa. Tutaj też ok. 1918 roku zmarł w wieku zaledwie dwudziestu lat i został pochowany na cmentarzu w Narewce³⁵⁸. Przez wiele lat jego mogiłę otaczała cementowa podmurówka z metalowym krzyżem, do którego była przymocowana blaszana tabliczka w kształcie owalu. Do czasu likwidacji grobu opiekowała się nim wnuczka jego siostry Łucji, Maria Krzywda.

Łucja Mackiewicz 16 lutego 1919 roku w kościele narewckim poślubiła Feliksa Sawko (ur. 1883), syna Jakuba i Antoniny z d. Huterko³⁵⁹. Po ślubie zamieszkała w Terespolu k. Porozowa (dziś Białoruś). Z tego związku przyszło na świat troje dzieci:

- Antoni (dzieci: Irena, Czesław, Wanda, Zdzisława, Maria),
- Weronika (zmarła w dzieciństwie),
- Aleksander (dzieci: Teresa, Tadeusz, Stanisława, Halina, Stanisław, Jan, Józef, Marian). Ich potomkowie żyją m.in.: w Białymstoku, Hajnówce, Kuluszkach k. Kwidzyna, Łodzi, Łomży, Tychach i Warszawie.

Marta Mackiewicz w 1925 roku w kościele w Narewce poślubiła gajowego Stanisława Kuleszę (1899-1967), syna Antoniego i Józefy. Ze względu na zajmowane stanowisko przebywał on na różnych palcówkach poza domem, najdłużej we wsi Świnoroje. Ponieważ małżeństwo było bezdzietne, Marta wiele czasu poświęcała rodzinie stryja Konstantego Mackiewicza. W 1958 roku Marta i Stanisław Kuleszowie zbudowali dom w Masiewie, zgodnie z ich zamysłem, na pustym miejscu po dawnym domu rodzinnym spalonym z całą wsią przez Niemców 26 lipca 1941 roku³⁶⁰. W tym domu mieszkali do końca swoich dni.

*Córka soltysa masiewskiego Marta
z mężem Stanisławem Kuleszą
(Archiwum Marii Krzywda)*

³⁵⁸ Wywiad D. Łuczaka i ks. Z. Rostkowskiego z Marią Krzywda 29 XII 2018 r. w Hajnówce.

³⁵⁹ Odpis skrócony aktu małżeństwa Sawko-Mackiewicz. USC w Narewce nr 3/1919 (z prywatnych zbiorów Marii Krzywda). W powyższym akcie błędnie podano, że matką Łucji była Elżbieta z d. Filipowicz.

³⁶⁰ Rozkaz wydał generał Waffen-SS Erich von dem Bach-Zelewski (1899-1972), w ramach tzw. akcji oczyszczania Puszczy Białowieskiej, prowadzonej z polecenia marszałka Hermanna Wilhelma Göringa (1893-1946).

*Opuszczony dom z 1958 r. Marty i Stanisława Kuleszów w Masiewie
fot. K. Łuczak, 2019*

Stanisław Kulesza zmarł 10 marca 1967 roku w Szpitalu Powiatowym w Hajnówce i po dwóch dniach został pochowany na miejscowym cmentarzu grzebalnym. Kilka lat później, 23 maja 1975 roku, zmarła jego żona Marta, która również została pochowana na cmentarzu w Hajnówce (25 V 1975)³⁶¹. Od tej chwili dom stał pusty. Za zgodą Czesława Sawko w 2003 roku zamieszkali w nim, podeszli wiekiem, państwo Marczukowie. Janina Sawko, matka Czesława i jednocześnie synowa córki sołtysa Jana Mackiewicza, gdy dowiedziała się o tym zachnęła się tylko i powiedziała z bólem: *Wasza ciotka Marta, to się w grobie teraz przewraca*. Pod takim emocjonalnym stwierdzeniem kryją się zapewne jakieś tajemnice rodzinne.

Bolesne wydarzenia związane ze śmiercią żony Elżbiety oraz syna Franciszka nie załamały sołtysa Jana Mackiewicza. Nadal prowadził siedemnastohektarowe gospodarstwo obejmujące pola i łąki, które obecnie znajdują się na terenie Białorusi. Zajmował także duże siedlisko z domem w centrum wsi, który został spalony przez Niemców razem z całą wsią 26 lipca 1941 roku. Jan pełnił funkcję sołtysa Masiewa Starego przez wiele lat, aż do śmierci³⁶². Należał do Masiewskiego Towarzystwa Włościańskiego. Od 1877 roku skupiało ono włościan Masiewa I i Masiewa II, a także przysiółka Zamosze oraz osady Łancy-no³⁶³.

---

³⁶¹ Archiwum Kurii Diecezjalnej w Drohiczyńcu (dalej: AKDD), Księga chrztów, małżeństw i zgonów par. Hajnówka 1964-1968, k. 65; tamże, Księga chrztów, małżeństw i zgonów par. Hajnówka 1973-1976, k. 123.

³⁶² Wywiad D. Łuczaka i ks. Z. Rostkowskiego z Marią Krzywdą, 29 XII 2018 r. w Hajnówce.

³⁶³ <https://www.siemianowka.pl/stare-masiewo-i-nowe-masiewo.html> (dostęp: 14 XII 2018).

Sołtys Masiewa

Do dnia dzisiejszego w rodzinie Jana Mackiewicza przechowywana jest wiedza o przodku, który był sołtysem Masiewa Starego. Jego prawnuczka Maria (wnuczka Łucji) pamięta z opowiadań rodzinnych, że z powodu obowiązków sołtysowskich często był nieobecny w domu. Zdarzało się, że przebywał poza nim nieraz cały tydzień, wyjeżdżając służbowo do Prużany, Wołkowyska lub jeszcze dalej.

Działalność Jana Mackiewicza na stanowisku sołtysa Masiewa mogła odbywać się analogicznie do regulacji uwłaszczeniowych przyjętych w zaborze rosyjskim na terenie sąsiedniej tzw. Kongresówki (*Ukaz o urządzeniu Gmin Wiejskich* z 19 lutego (2 III) 1864 roku). Najniższą jednostką administracji była wówczas gmina wiejska, w skład której wchodziły wioski i kolonie oraz folwarki i dwory. Strukturę administracyjną gminy tworzyły: zebranie gminy, wójt, sołtysi, sąd gminny, a także w razie potrzeby: pisarze, poborcy, inspektory, gajowi, stróże pól i inni urzędnicy. Administrację gromady wioskowej stanowiły: zebrania gromady wioskowej na czele z sołtysem. Na urząd sołtysa mógł być wybierany włościanin, który ukończył co najmniej 25 rok życia. Wybory odbywały się podczas zebrania włościan mających minimum trzy morgi ziemi. Kandydat na sołtysa był zatwierdzany przez Naczelnika Powiatu. Wybierany był na trzy lata, ale w razie potrzeby mógł być wybrany ponownie na taki sam okres. Sołtys zasadniczo był podwładnym wójta oraz jego pomocnikiem w całej gminie. Do głównych obowiązków sołtysa należało załatwianie spraw swojej gromady wioskowej, a zwłaszcza:

- zwoływanie i przewodniczenie zebraniom,
- wnoszenie spraw pod głosowanie,
- wykonywanie przyjętych uchwał.

Ponadto, w wypadku braku poborcy, sołtys zobowiązany był pobierać podatki w swojej gromadzie, a także musiał powiadomić Naczelnika Powiatu o blokowaniu przez wójta rządowych rozporządzeń, a Sąd Gminny o przestępstwach i wykroczeniach. Rolą sołtysa było utrzymanie porządku publicznego, w tym nakładanie kar porządkowych, np.: dwudniowego aresztu, kary pieniężnej w wysokości jednego rubla srebrnego lub dwudniowych robót publicznych. W ciężkich przypadkach sołtys mógł egzekwować kary policyjne i sądowe oraz dokonywać rewizji w domach lub zabudowaniach, ale zawsze w obecności dwóch świadków. Nieposłuszeństwo sołtysowi pociągało za sobą odpowiedzialność karną. W przypadku nadużyć i zaniedbywania obowiązków przez sołtysa, mógł go ukarać lub odwołać Naczelnik Powiatu. Jak wynika z powyższego na sołtysie spoczywał bardzo duży zakres obowiązków.

Odzyskana przez Polskę w 1918 roku niepodległość dała początek budowaniu suwerenności i samorządności, czyli tworzeniu polskiej państwowości, zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym. Znaczącym aktem w tej sprawie było *Rozporządzenie* (12987/ 205) *Komisarza Generalnego Ziemi Wschodnich o samorządzie gminnym* z 26 września 1919 roku, które ustanawiało

organy samorządowe szczebla podstawowego na terenach wschodnich zajętych przez wojska polskie podczas wojny polsko-bolszewickiej³⁶⁴. W myśl art. 66 powyższego Rozporządzenia najniższym szczeblem w samorządzie terytorialnym była gromada wiejska, którą z reguły stanowiły: każda wieś, kolonia, osada miejska, zaścianek lub folwark.

Artykuł 73 *Rozporządzenia* dawał prawo gromadzkiemu zgromadzeniu wsi Masiewo możliwość ponownego wybrania Jana Mackiewicza na sołtysa (na jeden rok) z możliwością przedłużania kadencji na kolejne lata. Wybór został zaakceptowany przez komisarza powiatowego, który odebrał przysięgę i ustalił wysokość uposażenia (art. 77). Może to świadczyć o tym, że Jan Mackiewicz był znanym urzędnikiem samorządowym akceptowanym i szanowanym przez większość mieszkańców, a także przez organ polskiej państwowości czyli komisarza powiatowego.

Sołtys był przedstawicielem organu zarządzającego i wykonawczego w sprawach gromady i podlegał bezpośrednio wójtowi (art. 80). Do jego obowiązków należało:

- wykonywanie ustaw i rozporządzeń oraz poleceń wójta,
- współdziałanie z organami policji,
- reprezentowanie gromady wobec gminy,
- przygotowywanie wniosków na zebrania gromadzkie,
- wykonywanie uchwał zebrania gromadzkiego,
- zwoływanie i przewodniczenie zgromadzeniom gromadzkim.

Odznaka sołtysa w II RP (<http://swcn.pl>)

Sołtys Jan Mackiewicz swoją funkcję pełnił w bardzo trudnych czasach, w momencie odtwarzania polskiej państwowości, w środowisku zróżnicowanym narodowościowo i religijnie, mającym niejednokrotnie negatywny stosunek do odradzającej się Rzeczypospolitej Polskiej. Wykonując sumiennie nałożone na siebie obowiązki mógł narazić się niektórym mieszkańcom gromady. Powyższe przypuszczenia można poprzeć konkretnymi przykładami z tego terenu z pierwszych lat po wojnie polsko-bolszewickiej.

Prasa ówczesna często informowała o licznych napaściach i morderstwach na urzędnikach pełniących funkcje państwowe na terenie Puszczy Białowieskiej i w jej okolicach. Działania te przypisywano działalności dywersyjnej służb specjalnych bolszewickiej Rosji przeciwko odradzającemu się państwu polskiemu. Nie można też zapominać, że podczas wojny 1920 roku ludność prawosławna w większości opowiedziała się po stronie bolszewików³⁶⁵.

³⁶⁴ Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, I (1919), nr 21, s. 1-8.

³⁶⁵ E. Mironowicz, *Białorusini wobec państwa polskiego w latach 1918-1925*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne” (dalej: BZH), 1994, nr 1, s. 20-28; W. Śleszyński, *Litewsko-białoruska*

Byli bieżący po upadku caratu zetknęli się w Rosji z propagandą komunistyczną, która wielu urzekła. Osoby takie, powracając w latach 1918-1923 w swoje rodzinne strony, były wrogo nastawione do odrodzonego Państwa Polskiego. Z tych środowisk, dwa lata później z inspiracji agentów sowieckich tworzyły się nielegalne struktury zbrojne, gotowe walczyć z administracją polską. Na terenie powiatu bielskiego ruchowi temu przewodził wówczas Herman Szymaniuk ps. „Skamaroch”, pochodzący z Grabowca pod Dubiczami Cerkiewnymi. Grupa Szymaniuka i jego podkomendnego Jana Grycuka ps. „Czort”, napadła w kwietniu 1922 roku na miasteczko Kleszczele, gdzie zabili cztery osoby, w tym dwóch policjantów³⁶⁶.

Obok grup o zabarwieniu ideologicznym, w Puszczy Białowieskiej roiło się do zwykłych bandytów i kłusowników. Najślynniejszym z nich był Aleksander Bajko ps. „Szumarski” (1890-1943), który dopiero od 1923 roku stał się znany dzięki takim wyczynom, jak zamordowanie w nocy z 12 na 13 czerwca 1923 roku gen. Józefa Nikodema Bułak-Bałachowicza (1894-1923). Mordercy pomylili go z jego bratem, słynnym gen. Stanisławem Bułak-Bałachowiczem, za którego głowę agenci sowieccy zapłacili „Szumarskiemu”³⁶⁷.

W niedzielę 4 marca 1923 roku miało miejsce zabójstwo we wsi Nowosiółki, o którym pisano: *Onegdaj we wsi Nowosiółki soltys wraz z kilkoma gospodarzami usiłował zaarrestować sprawców kradzieży w tejże wsi. Gdy zbliżyli się oni do chałupy, w której ukrywali się złodzieje, padł strzał karabinowy. Kula ugodziła śmiertelnie towarzyszącego soltysowi P. Radusza, który po godzinie męczarni zmarł*³⁶⁸.

Gazeta „Dziennik Białostocki” 6 maja 1925 roku na pierwszej stronie informowała:

Nocny napad w Puszczy Białowieskiej. Rabunku państwowego urzędu leśniczego dokonali bandyci białoruscy. Tradycje atamana Czorta nie wygasają na Kresach. Puszcza Białowieska od paru lat stała się azylem różnych band zbójceckich. Los mieszkańców osad zaszytych w puszczy nie jest więc do pozazdroszczenia. Od pewnego czasu atoli zcichły wieści o napadach bandyckich. Ludziska odzyskali dawną swobodę ruchów wracając do normalnego trybu życia. Tem się tłumaczy, że w Białym Lasku – jednej z takich osad na obszarze Puszczy Białowieskiej – w nocy z 1 na 2 b. mies. nikt się nie miał na baczości. Mieszkańcy byli pogrążeni w śnie, gdy po północy gromada bandytów dokonała napadu na mieszczący się we wspomnianej osadzie państwowy urząd leśny.

---

działalność dywersyjna przeciwko państwu polskiemu w latach 1920-1923, „Europa Orientalis. Studia z Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich”, t. 2 (2010), s. 76-81.

³⁶⁶ J. Kalina, Bractwo Włościan Białorusinów, BZH (1994), nr 1, s. 29-39; J. Porycki, *Kwatera poległych i zmarłych na służbie funkcjonariuszy Policji Państwowej w Bielsku Podlaskim, w latach 1922-1927*, „Bielski Almanach Historyczny 2018”, s. 41-45.

³⁶⁷ M. Cabanowski, *Generał Stanisław Bułak-Bałachowicz ostatni Kmicic II RP. I wyklęci żołnierze wojny Polsko-Sowieckiej 1920 r.*, Warszawa 2013, s. 129-131; J. Krawczyk, *Lasy Drugiej Rzeczypospolitej w dawnych zapisach prasowych*, Warszawa 2010, s. 203, 206-207, 210-211, 273-275.

³⁶⁸ J. Krawczyk, dz. cyt., s. 204.

Napastnicy ujęli leśniczego i 9 gajowych, których przywiązali do drzew, poczem znęcali się nad nimi. Urząd leśny padł łupem rabusiów, akta i księgi zostały zniszczone. Prócz pieniędzy i garderoby bandyci zrabowali leśniczemu i gajowym broń i amunicję poczem odeszli zapowiadając rychły powrót. Zbójów było dwudziestu. Odziani byli w rosyjskie szynele i uzbrojeni w karabiny³⁶⁹.

Powyższe wydarzenia wskazują jednoznacznie, że na tragiczną śmierć sołtysa Jana Mackiewicza mogły wpłynąć: zróżnicowanie narodowościowe i wyznaniowe ludności puszczańskiej oraz niechętny stosunek części lokalnej społeczności do państwa polskiego i jego struktur, a także sumienne wykonywanie przez sołtysa Jana Mackiewicza obowiązków wynikających ze sprawowanej przez niego funkcji.

Zabójstwo sołtysa

Lipiec i sierpień 1920 roku były bardzo niespokojne na całych Kresach i na Podlasiu. Przez okolice Puszczy Białowieskiej przechodziły wojska Frontu Zachodniego dowodzonego przez Michaiła Tuchaczewskiego, który parł na Warszawę. Ludność żyła w nieustannym lęku z powodu kontrybucji, grabieży, gwałtów i napadów, jakich dopuszczali się bolszewicy zdobywający żywność dla swojej armii oraz organizujący struktury nowej władzy.

Potomkowie sołtysa: Dariusz Jan Mackiewicz i Adam Fiedorowicz zauważają, że: *W 1920 roku wystarczającym powodem wyroku śmierci było to, że jako sołtys stanowił element władz polskich³⁷⁰*. Z kontekstu wydarzeń wynika, że Jan Mackiewicz, rzetelnie wykonujący obowiązki sołtysa wsi Masiewo Stare, mógł wcześniej popaść w konflikt z niektórymi mieszkańcami, którzy później mogli donieść na niego sowieckim żołnierzom i urzędnikom.

Pomimo upływu czasu powód zabójstwa sołtysa masiewskiego pozostaje niewyjaśniony i ciągle jest różnie interpretowany. Wiadomo jednak, że niedziela 8 sierpnia 1920 roku była jego ostatnim dniem życia. Prawnuczka Jana Mackiewicza, Maria Krzywda, zamieszkała w Hajnówce, na podstawie rodzinnych przekazów, opisała ten dzień następująco: *8 sierpnia 1920 roku pod dom Jana Mackiewicza, znajdującego się w środku Masiewa Starego, podjechało na koniach dwóch kozaków. Kazali mu wyjść z domu. Nie pozwolili nałożyć czapki mówiąc, że tam gdzie jadą dostanie inną. Ścieli mu głowę szablą w lesie. Zabrali konia. Egzekucja została dokonana w miejscu, gdzie obecnie znajduje się niewielki parking, a wjazd do puszczy przegrodzony jest drewnianym szlabanem³⁷¹*. Na miejsce kaźni wybrano las leżący na skraju wsi Masiewo, dochodzący do rozległej polany.

---

³⁶⁹ Tamże, s. 206-207.

³⁷⁰ D. J. Mackiewicz, A. Fiedorowicz, dz. cyt.

³⁷¹ Rozmowy Dariusza Łuczaka z Marią Krzywdą z Hajnówki z 8 i 17 XII 2018 r.

*Widok na Masiewo z miejsca kaźni Jana Mackiewicza
fot. K. Łuczak, 2019*

Według rodzinnej tradycji przekazanej przez Adama Fiedorowicza, świadkiem tych tragicznych wydarzeń był jego dziadek Jan Mackiewicz (1903-1990), syn Jana (1880-1953) – brata stryjecznego sołtysa masiewskiego, a zarazem wnuk stryja Michała³⁷². Jan urodził się 23 września 1903 roku w Masiewie, jako panieńskie dziecko Stefanii Bajko wyznania prawosławnego, córki Trofima³⁷³. Dwa dni później został ochrzczony przez proboszcza ks. Hipolita Taranowicza w cerkwi prawosławnej pw. św. Onufrego w Cichowoli, w asystencji psalmisty Jana Tukowicza. Funkcję rodziców chrzestnych pełnili: Andrzej Góra, syn Denisa z Masiewa i Paraskiewa, żona Maksima Filinowicza. W listopadzie 1904 roku jego matka, Stefania Bajko, zawarła w cerkwi prawosławnej pw. św. Mikołaja w Narewce związek małżeński z Janem Mackiewiczem, synem Michała. W związku z tym faktem na marginesie aktu chrztu Jana Mackiewicza dokonano adnotacji o tym i zostało skreślone słowo „nieślubny”.

³⁷² Relacja Wiktora Mackiewicza (lat 88) z 16 I 2019 r. (mps). Rozmowa Dariusza Łuczaka z Adamem Fiedorowiczem z 17 XII 2018 r. Jan Mackiewicz zawarł związek małżeński z Marią Romańczuk, z którą miał pięcioro dzieci (Jana, Aleksandrę, Wiktora, Ninę, Lubę). Mieszkał wówczas we wsi Borki nad Narwią. W drugiej połowie lutego 1927 roku zdecydował się wstąpić do Kościoła Chrześcijan Baptystów. Chrzest przyjął razem z żoną w pierwszej połowie maja 1927 r. W 1937 r. wziął udział w pierwszej ewangelizacji Chrześcijan Baptystów w Bielsku Podlaskim. Na urząd prezbitera został ordynowany przez prezbitera okręgowego 21 XII 1941 r. Po wojnie w kwietniu 1948 r. na stałe zamieszkał z całą swoją rodziną w Bielsku Podlaskim. W 1952 r. został wybrany na przewodniczącego Zboru Kościoła Chrześcijan Baptystów w Bielsku Podlaskim. W 1976 r. zapoczątkował budowę nowego domu modlitwy w Bielsku Podlaskim przy ulicy Kazimierzowskiej 40, angażując się w zdobywanie funduszy. Rezygnację z pełnienia funkcji przewodniczącego zboru złożył 16 X 1983 r. Pastor Jan Mackiewicz zmarł 31 I 1990 r. i dwa dni później został pochowany na cmentarzu w Bielsku Podlaskim zob. https://www.myheritage.pl/names/jan_mackiewicz (dostęp: 26 XII 2018); Historia Zboru Kościoła Chrześcijan Baptystów w Bielsku Podlaskim. Okres międzywojenny <http://baptystci.net/historia/> (dostęp: 23 II 2019).

³⁷³ Zob. APB, 991.0.11. Akta stanu cywilnego Parafii Prawosławnej w Cichowoli 1901-1903, s. 302-303; W. Mackiewicz, *Rodowód rodziny Mackiewiczów. Spisane na podstawie zapisków i opowiadań moich rodziców Jana i Marii przez ich syna Wiktora*, Białystok b.r. (mps).

Z przekazów rodzinnych wiadomo, że Jan Mackiewicz od wczesnych lat odznaczał się dużą inteligencją. W młodości ukończył jednoklasową szkołę cerkiewno-parafialną, o dwuletnim programie nauczania, która działała w Masiewie od 31 października 1884 roku³⁷⁴. Tam nauczył się czytać i pisać po rosyjsku oraz poznał podstawy historii świętej, katechizmu, śpiewu cerkiewnego i cztery działania matematyczne. Przepuszczalnie ukończył jeszcze szkołę ludową na poziomie średnim, ponieważ później uchodził za człowieka wykształconego i czytanego.

Kiedy 26 lipca 1920 roku bolszewicy przyszli do Masiewa, miał zaledwie siedemnaście lat³⁷⁵. Ponieważ znał język rosyjski, bolszewicy włączyli go do organizowanego Komitetu Wojskowo-rewolucyjnego, zwanego *Rewkomem*, który stanowił nową strukturę administracyjną o charakterze wojskowo-cywilnym.

W ramach tego komitetu pełnił funkcję sekretarza oraz łącznika pomiędzy ludnością cywilną a wojskiem i urzędnikami sowieckimi. Do jego obowiązków należało między innymi rejestrowanie gromadzonej dla armii żywności, dobytku, trzody chlewnej, koni, tłumaczenie donosów miejscowej ludności, a także organizowanie transportu (podwodów) do wywozu zrabowanego mienia³⁷⁶. Komitet działał w okolicach Masiewa do 29 sierpnia 1920 roku, grabiąc majątek na wielką skalę (najczęściej polskich ziemian) oraz wywołując chaos i szerząc strach wśród ludności. Z przekazów rodzinnych wiadomo, że Jan Mackiewicz był zmuszany przez bolszewików do podpisania jakiegoś dokumentu, prawdopodobnie członkostwa w *Rewkomie*. Po zamordowaniu jego stryja, sołtysa Jana Mackiewicza, w niedzielę 8 sierpnia 1920 roku, następnego dnia przyszedł do biura po raz ostatni. Nie chcąc współpracować z bolszewikami, uciekł do pobliskiej puszczy, gdzie ukrywał się do końca sierpnia 1920 roku.

Jan Mackiewicz,
świadek wydarzeń z 1920 r.
(Archiwum A. Fiodorowicza)

³⁷⁴ T. Kaliński, dz. cyt., s. 7; P. Bajko, *Rozkwit cerkiewnego szkolnictwa elementarnego w latach 80. i 90. XIX wieku na terenie obecnego województwa białostockiego*, BZH (1999), nr 11, s. 93; S. Walasek, *Edukacja w społeczeństwie wielokulturowym; na przykładzie zaboru rosyjskiego na przełomie XIX i XX wieku*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Pedagogika 12 (2003), s. 49-59.

³⁷⁵ Zob. H. Buszyński, *Zarys historii wojennej 10 Pułku Ułanów Litewskich 1918-1920*, Warszawa 1929, s. 19; A. Dobroński, K. Filipow, „*Dziesiątacy*” z Białegostoku 10 Pułk Ułanów Litewskich, Białystok 1992, s. 12.

³⁷⁶ Zob. Z. Ruczaj, *Cud nad Bugiem. Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu – walki w okolicy Skrzyszewa, Frankopola, Drohiczyzna, Siemiatycz i Milejczyc*, Drohiczyn b.r., s. 10-11.

Z relacji jego syna, Wiktora Mackiewicza, wynika, że jedynym powodem zabójstwa Jana Mackiewicza była pełniona przez niego funkcja sołtysa³⁷⁷. Córki sołtysa Jana Mackiewicza: Marta i Łucja, uważały, że śmierć ich ojca nosiła znamiona morderstwa. Zarówno one, jak również synowa Łucji, Janina Sawko, znały imię i nazwisko donosiciela, ale tę prawdę zabrały ze sobą do grobu.

Według relacji Marii Krzywdy z Hajnówki, wnuczki Łucji – sołtys Jan Mackiewicz został pochowany pośpiesznie, w nocy, z niedzieli na poniedziałek³⁷⁸. Organizacja pogrzebu spadła na ramiona jego córki, Marty (pomogła jej koleżanka z Masiewa) – mieszkańcy i sąsiedzi odmówili pomocy, obawiając się represji ze strony przebywających tam Kozaków. W pogrzebie udział wzięła także jego córka Łucja (z małym synkiem Antonim na rękach) oraz jej mąż Feliks Sawko z Terespoła (dzisiaj na Białorusi). Z powodu pośpiechu i czasu wojennego, na miejsce pochówku wybrano pobliski cmentarz ewangelicki, leżący pomiędzy Masiewem a osadą Czoło. Ciało zamordowanego ojca zawiozły tam furmanką jednokonną. Ze zrozumiałych względów pogrzeb odbył się bez katolickiego duchownego.

Z inicjatywy córki sołtysa, Marty, w latach międzywojennych na grobie Jana Mackiewicza stanął betonowy obelisk zwieńczony metalowym krzyżem, który wykonał rzemieślnik ze wsi Leśna. Na obelisku wykuto bardzo sugestywną inskrypcję, której treść ułożyła córka Marta. Oto jej treść i forma:

Komisarz polityczny z okresu wojny polsko-bolszewickiej (oprac. Z. Ruczaj, „Cud nad Bugiem”)

Ś. † P.
 JAN MACKIEWICZ
 MASIEWO I
 ZOSTAŁ ZAMOR
 DOWANY PRZEZ
 SOWIETÓW ZA
 DOBRĄ WIARĘ
 OJCZYŹNIE 8 go
 SIERPNIA 1920
 ŻYŁ LIAT 54
 PROSI
 O ZDROWAŚ MARIA

³⁷⁷ Relacja Wiktora Mackiewicza (lat 88) z 16 I 2019 r. (mps).

³⁷⁸ Wywiad p. D. Łuczaka i ks. Z. Rostkowskiego z Marią Krzywdą 29 XII 2018 r. w Hajnówce.

Z napisu jednoznacznie wynika, że okrutnego mordu na Janie Mackiewiczu dokonali żołnierze Armii Czerwonej. Córka nie miała żadnych wątpliwości, że jej ojciec starał się dobrze służyć niepodległej Polsce jako sołtys wsi Masiewo Stare (Masiewo I), podkreślając w treści napisu, że zamordowany został przez Sowietów za dobrą wiarę ojczyźnie. Niestety, inskrypcja w pierwotnym kształcie nie zachowała się do naszych czasów. Zostały skute fragmenty napisu: *ZAMOR...*, *SOWIETÓW ZA*, *OJCZ...*, wskazujące sprawców zbrodni (usunięte litery zapisano kursywą).

*Grób Jana Mackiewicza na cmentarzu ewangelickim k. Masiewa.
Zdjęcie z lewej, napis na drugiej stronie nagrobka
fot. K. Luczak, 2019*

Jak uważają potomkowie i kuzyni Jana Mackiewicza, [...] *napis został usunięty dłutem w dniu 17 września 1939 roku przez jednego z mieszkańców Masiewa na wieść o agresji ZSRR na Polskę*³⁷⁹. Prawnik sołtysa Czesław Sawko twierdzi, że słowa: „*zamordowany przez sowietów*” zostały skute przez wykonawcę pomnika, osobę ze wsi Leśna, w 1939 roku, po napaści wojsk radzieckich na Polskę³⁸⁰. Strach przed represjami wojsk Armii Czerwonej zmusił go do usunięcia części inskrypcji, która wyraźnie wskazywała na autorów zbrodni. Po II wojnie światowej, z inicjatywy Marty Kuleszy (córki sołtysa), istotna treść napisu została odtworzona na drugiej stronie obelisku w następującej wersji³⁸¹:

³⁷⁹ D. J. Mackiewicz, A. Fiedorowicz, Grób Jana Mackiewicza (napis na tablicy informacyjnej przy pomniku Jana Mackiewicza w Puszczy Białowieskiej).

³⁸⁰ <http://www.mapakultury.pl/art,pl,mapa-kultury,104908.html> (dostęp: 14 XII 2018).

³⁸¹ Chochlik sprawił, że tekst od cytatu z końca poprzedniej strony do tego przypisu oraz zdjęcie z lewej (powyżej), zostały pominięte w wersji drukowanej BAH-u 2019, za co redakcja przeprasza Autora.

Ś. † P.
JAN MACKIEWICZ
ZAMORDOWAN
PRZEZ SOWE
TÓW 1920 R. 8 VIII
PAM.
MARTA KULESZA

Przekazy internetowe

W świetle powyższych informacji trudno zgodzić się treścią przekazów zamieszczonych w internecie na temat okoliczności i motywów śmierci Jana Mackiewicza z Masiewa. Należy tutaj wymienić przede wszystkim następujące artykuły:

- z 2008 roku, pt. *Mogiła Jana Mackiewicza* – witryna internetowa *www: Encyklopedia Puszczy Białowieskiej* oraz

- z 17 lutego 2012 roku, pt. *Cmentarz niemieckich osadników w Puszczy Białowieskiej* – witryna internetowa *www: Mapa Kultury*. Ich autorką jest Ewa Zwierzyńska – lekarka, podróżniczka, fotograf, dziennikarka, miłośniczka Puszczy Białowieskiej, która opracowała je – jak sama wyjaśnia – na podstawie relacji Alicji Karczewskiej i miejscowej ludności.

W obu tekstach znajduje się następujący fragment: *Rodzina Mackiewiczów, jako jedna z nielicznych w Masiewie była wyznania katolickiego. Jan Mackiewicz podczas wycofywania się wojsk carskich w 1915 roku doniósł wkraczającym wówczas Niemcom o kilku osobach narodowości rosyjskiej ukrywających się w lesie. Ludzie ci zostali przez armię niemiecką złapani i zabici. W 1920 roku podczas wojny polsko-bolszewickiej ktoś doniósł przebywającym na tym terenie sowietom o tym, że Jan Mackiewicz niegdyś przyczynił się do śmierci osób narodowości rosyjskiej. Wiadomości uzyskane od mieszkańców Masiewa mówią o tym, że Jan Mackiewicz został znaleziony przez kozaków i w ramach zemsty za zdradę ścięto mu głowę szabłą. Decyzja o pochowaniu jego ciała na cmentarzu niemieckich ewangelików spowodowana była sprzeciwem miejscowej ludności, która nie chciała, aby „zdrajca został pochowany w poświęconej katolickiej ziemi”³⁸².*

W podobnym tonie wypowiada się także Jerzy Szymaniuk autor tekstu: *Zalew Siemianówka i jego okolice. Współczesność, historia, legendy i mity. Najlepszy informator turystyczno-historyczny Gminy Narewka*. Na witrynie internetowej *www.siemianowka.pl* możemy przeczytać następujący tekst: *Nieliczne przekazy ludności miejscowej mówią, że w 1915 roku, kiedy to carskie wojska wycofywały się pod naporem Niemców, Pan Jan doniósł im, że w pobliżu ukrywają się osoby sprzyjające wojskom carskim. Skutkowało to tym, że zostali oni złapani i zabici. Ludzie są pamiętliwi i w czasie wojny radziecko-polskiej 1920 roku, donieśli żołnierzom radzieckim, że Jan Mackiewicz jest*

³⁸²<http://www.encyklopedia.puszcza-bialowieska.eu/index.php?dzial=haslo&id=940> (dostęp: 14 XII 2018); <http://www.mapakultury.pl/art,pl,mapa-kultury,104908.html> (dostęp: 14 XII 2018).

niemiecko-polskim konfidentem, przez którego zginęli niewinni ludzie w 1915 roku. Reakcja dowódców radzieckich była natychmiastowa: za zdradę kara śmierci. Niektórzy mówią, że ścięto mu głowę, ponieważ szkoda było na taką „gnidę” kuli. Rodzi się pytanie – dlaczego katolik leży na cmentarzu ewangelickim – i niektórzy teraz wymyślają różnego rodzaju historie. A gdzie miał się znaleźć? W bezimiennym grobie tam gdzie był zabity? Rodzina pewnie chciała go pochować po chrześcijańsku, ale nie było czasu na przewiezienie na daleki cmentarz katolicki. Na pobliskim cmentarzu prawosławnym nie było prawdopodobnie przyzwolenia, a może też i ze strachu. Skorzystano więc z najbliższego cmentarza jaki był. Padł wybór na cmentarz ewangelicki, którzy pewnie nie sprzeciwili się. Donosił do Niemców niech leży z nimi - tak prawdopodobnie mówiono³⁸³.

Na początku 2019 roku pojawiła się kolejna wersja przebiegu wydarzeń, a mianowicie: *Inna wersja śmierci Jana Mackiewicza jest taka, że w 1915 roku doniósł on Niemcom, że w pobliżu Masiewa ukrywają się dwaj carscy żołnierze. Zostali oni schwytani, ale jeden z nich przeżył i w 1920 roku, będąc żołnierzem radzieckim, specjalnie chciał odszukać tego, kto go wydał pięć lat wcześniej. Ponoć, gdy znalazł Jana Mackiewicza powiedział: Przyjechałem oddać dług. Jak widać dług oddał*³⁸⁴.

Nawiązując do tekstu Ewy Zwierzyńskiej, należy skorygować błędne stwierdzenie, że katolicka rodzina Mackiewiczów należała do nielicznych w Masiewie. Z zachowanej dokumentacji wynika, że w latach dwudziestych ubiegłego wieku mieszkało tam 17 gospodarzy katolickich, nie licząc wyznawców innych religii³⁸⁵. Należy także uwzględnić skutki *bieżeństwa*, które spowodowało znaczne zmniejszenie się populacji ludności białoruskiej wyznania prawosławnego.

W świetle relacji potomków Jana Mackiewicza i napisu, którego treść sporządziła córka sołtysa nie można zgodzić się z rozpowszechnianymi informacjami.

Należy zauważyć, że autorzy powyższych tekstów bezkrytycznie podkreślają na podstawie przekazów miejscowej ludności, że powodem zabójstwa sołtysa, było donoszenie i wydawanie Niemcom w 1915 roku carskich żołnierzy oraz osób, które sprzyjały wojskom carskim. Stąd nawet pojawiły się bezzasadne określenia: niemiecko-polski konfident, gnida, zdrajca, co miało być powodem braku przyzwolenia, aby został pochowany na cmentarzu prawosławnym. W tym samym duchu, akceptując niesprawdzone informacje, Jerzy Szymaniuk potwierdza przyczyny pogrzebania sołtysa na cmentarzu ewangelickim: *Donosił do Niemców, niech leży z nimi – tak prawdopodobnie mówiono*. W kategoriach mitu należy także potraktować informację o jakimś nieznanym carskim, później radzieckim żołnierzem, który miałby zemścić się na sołtysie.

---

³⁸³ <https://www.siemianowka.pl/stare-masiewo-i-nowe-masiewo.html> (dostęp: 14 XII 2018).

³⁸⁴ <https://www.siemianowka.pl/stare-masiewo-i-nowe-masiewo.html> (dostęp: 15 I 2019).

³⁸⁵ <https://www.siemianowka.pl/stare-masiewo-i-nowe-masiewo.html> (dostęp: 14 XII 2018).

Odnosząc się do relacji Alicji Karczewskiej, z których to informacji korzystała Ewa Zwierzyńska, należy podkreślić, że nie uwzględniają one treści napisu na pomniku. Z treści napisu wynika bez żadnych wątpliwości, że Jan Mackiewicz został bestialsko zamordowany *za dobrą wiarę Ojczyźnie*. Określenia i epitety, które są bezmyślnie rozpowszechniane w internecie robią wielką krzywdę człowiekowi, który musiał się cieszyć dobrą opinią i zaufaniem skoro był co najmniej dwukrotnie wybierany na urząd sołtysa, w czasach carskich i po I wojnie światowej.

Poza tym trudno pogodzić z jego rzekomym donosicielstwem i wydawaniem Niemcom carskich żołnierzy bądź też ludzi sprzyjających carskiej armii, skoro w tym samym czasie jego syn, Franciszek, służył w carskim wojsku. Żaden ojciec nie donosiłby, mając świadomość, że jego jedyny syn w tym czasie służy w tej samej armii i nie narażałby jego życia. Jest także mało prawdopodobne, aby bolszewicy mścili się w tak okrutny sposób za wydawanie Niemcom żołnierzy carskiej armii, z którymi przecież walczyli od czasów rewolucji październikowej.

Podsumowanie

Badania dziejów naszych rodzin i ziem świadczą o tym, że podlaskie drogi do wolności były często zawite i okupione krwią naszych ojców. Sołtys z Masiewa – Jan Mackiewicz, syn Tomasza i Praksedy z d. Smoktunowicz jest tego przykładem. Swoją postawę nacechowaną rzetelnym wypełnianiem obowiązków sołtysa okupił najwyższą ceną – życiem. Bolszewicy, organizujący struktury nowej władzy na terenach polskich, w niedzielę 8 sierpnia 1920 roku ścięli mu głowę za to, że pełnił urząd polskiego sołtysa. Wymownym podsumowaniem jego działalności i życia jest treść napisu na pomniku – bez wątpienia powodem jego śmierci była *dobra wiara Ojczyźnie*, czyli odradzającej się na nowo Rzeczypospolitej Polskiej.

Pamięć o tym okrutnym męczeństwie sołtysa Jana Mackiewicza, oparta między innymi na relacjach uczestników tego wydarzenia, jest ciągle bardzo żywa i pielęgnowana wśród potomków i krewnych sołtysa Jana. Nieprawdziwe i nieudokumentowane informacje rozpowszechniane w internecie, ignorujące także treść napisu na jego grobie, wymagają zdementowania. Z omówionych powyżej materiałów źródłowych wynika, że sołtys Jan Mackiewicz został wydany bolszewikom. Ciągle jednak czeka odpowiedź na pytanie: Kto na niego doniósł i dlaczego?

Należy żywić nadzieję, że powyższa próba przywrócenia dobrego imienia Janowi Mackiewiczowi z Masiewa – jednemu z patriotów ziemi bielskiej, który został zamordowany u progu niepodległości II Rzeczypospolitej, zachęci do kolejnych badań oraz do ostatecznego wyjaśnienia tajemnicy jego śmierci, a sołtys Jan Mackiewicz doczeka się godnego pogrzebu oraz miejsca pochówku.